

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA BADIY ASARLARNI O'RGANISHNING AHAMIYATI**Ataxanova Manzura Rajabboyevna****Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti o'qituvchisi****e-mail: manzurarajabboyevna@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15876911>**

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda so'z ustida ishlash, ona tili ta'limida qo'llaniladigan usullar, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantirishda so'zning asosiy omil ekanligi haqida fikr yuritilgan. Boshlang'ich sinflardayoq o'quvchilarda so'z boyligini rivojlantirish, ularning nutqini to'g'ri yo'naltirish va ifodali nutq ko'nikmalarini shakllantirish kelgusidagi ta'lim jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: til boyligi, to'g'ri talaffuz, to'g'ri yozish, matn, tahlil, muloqot, sinonim, antonim, kreativ tafakkur

Аннотация: В данной статье рассматривается работа над словарным запасом в начальных классах, методы, используемые при обучении родному языку, а также то, что слова являются основным фактором формирования устной и письменной речи учащихся. Развитие словарного запаса учащихся, правильное направление их речи, формирование навыков выразительной речи в начальных классах напрямую влияют на будущий образовательный процесс.

Ключевые слова: языковые навыки, правильное произношение, правильное письмо, текст, анализ, коммуникация, синоним, антоним, творческое мышление

Annotation: This article discusses the work on vocabulary in primary grades, the methods used in native language education, and the fact that words are the main factor in the formation of students' oral and written speech. Developing students' vocabulary, directing their speech correctly, and forming expressive speech skills in the primary grades directly affect the future educational process.

Key words: language skills, correct pronunciation, correct writing, text, analysis, communication, synonym, antonym, creative thinking

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining adabiy asarlar bilan tanishish jarayoni juda nozik va murakkab jarayon bo'lib, bolalarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi, estetik didi va individual tafakkur qobiliyatlari ushbu jarayonga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning badiiy asarlarni qanday qabul qilishlari va talqin etishlari yoshiga, tajribasiga, dunyoqarashiga bog'liq holda shakllanadi.

Bolalarning badiiy asarlarni qabul qilish jarayoni va yosh psixologiyasi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari, odatda, 6-10 yosh oralig'ida bo'lgan bolalardir. Bu yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari, hissiyoti, bilish jarayoni va tafakkur qobiliyatlari hali shakllanish bosqichida bo'ladi. Shu sababli, ularning badiiy asarlar bilan tanishishi o'zgacha va o'ziga xosdir. Ushbu davrda bolalar asosan konkret tafakkurga ega bo'lib, voqealarni sodda, aniq shaklda tushunishga harakat qiladilar. Abstrakt fikrlash hali yetarlicha rivojlanmaganligi sababli, ularga asarlardagi ramzlar, ma'naviy va falsafiy tushunchalarni to'g'ri qabul qilish qiyin bo'lishi mumkin.

Tasavvur va his-tuyg'ularning rivojlanishi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining badiiy asarlar orqali tasavvurlari va his-tuyg'ulari rivojlanadi. Bu yoshdagi bolalar asosan tasviriy va aniq tasavvurlar orqali o'qiganlarini tushunishadi. Shuning uchun badiiy asarlarning bolalarga ta'siri tasvirlarning jonli va yorqinligiga bog'liq bo'ladi.

O'yin va rol o'ynash orqali badiiy asarlarni qabul qilish. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlarni o'rganish jarayonida o'yin elementlarini qo'llash juda samarali hisoblanadi. O'yin orqali bolalar asarlarni qabul qilish va ularni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Rolli o'yinlar bolalarning syujetni yaxshiroq anglashlariga va qahramonlar harakatlarini chuqurroq tushunishlariga yordam beradi.

Asarlar orqali o'rganilgan axloqiy qadriyatlar. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlar nafaqat estetik zavq, balki axloqiy tarbiya manbai ham hisoblanadi. Bolalar asar qahramonlarining xatti-harakatlari orqali yaxshi va yomonni ajratishni, to'g'ri qaror qabul qilishni, axloqiy qadriyatlarni tushunishni o'rganadilar.

Badiiy asarlarni o'qish va tushunishda qiyinchiliklar. Boshlang'ich sinf o'quvchilari badiiy asarlarni o'qish va tushunishda ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bu qiyinchiliklar asosan matnning murakkabligi, qahramonlarning xatti-harakatlarini tushunish qiyinligi yoki syujetning noaniqligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Boshlang'ich sinflar uchun badiiy asarlarni tanlash mezonlari. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini adabiyot bilan tanishtirish va ularda o'qishga bo'lgan qiziqishni shakllantirish ta'lim jarayonining muhim bosqichidir. Bu jarayonda o'qituvchilarning bolalarga qanday badiiy asarlar taklif qilishi, o'quvchilar qanday asarlarni o'qiy boshlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoshga moslik mezon. Boshlang'ich sinf o'quvchilari, odatda, 6-10 yosh oralig'ida bo'lgan bolalar hisoblanadi. Bu yosh davrida ularning psixologik va hissiy rivojlanishi hali to'liq shakllanmagan bo'lib, ular uchun asarlarning mazmuni, tili va syujeti juda muhimdir. Yoshga mos badiiy asarlar bolalarning tushunchalari va tajribalariga muvofiq keladigan voqealarni o'z ichiga olishi lozim. Shuning uchun asarlarni tanlashda ularning syujeti sodda, tushunarli va o'quvchilarga qiziqarli bo'lishi kerak.

Syujetning soddaligi va tushunarliliigi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlarni tanlashda syujetning soddaligi va tushunarliliigi katta ahamiyatga ega. Bolalar asarni tushunishi uchun syujet sodda va to'g'ridan-to'g'ri bo'lishi, ko'p murakkab ramzlar va falsafiy tushunchalar bo'lmasligi kerak.

Personajlarning yaqqolligi va bolalar uchun qiziqarli bo'lishi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlarda personajlarning yaqqolligi va qiziqarli bo'lishi juda muhim hisoblanadi. Bolalar asosan kuchli xarakterga ega bo'lgan qahramonlarga qiziqadilar. Ular uchun asar qahramonlarining xatti-harakatlari, ularning jasorati va adolatliliigi muhim.

Tilning sodda va tushunarli bo'lishi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlarning tili sodda va tushunarli bo'lishi lozim. Bu yoshdagi bolalarning lug'at boyligi hali cheklangan bo'lib, ular murakkab so'z va iboralarni tushunishda qiynalishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar tanlagan asarlar tili bolalar uchun tushunarli bo'lishi kerak. Tilning sodda bo'lishi bolalarning asarni oson tushunishlariga yordam beradi va ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Asarning axloqiy tarbiya beruvchi jihatlari. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun badiiy asarlarning tarbiyaviy ahamiyati katta o'rin tutadi. Asarlar bolalar uchun nafaqat qiziqarli o'qish materiallari, balki axloqiy tarbiya vositasi hisoblanadi. Bolalar asarlar orqali hayotiy qadriyatlar, to'g'ri va noto'g'ri xatti-harakatlar haqida bilib oladilar.

Estetik didni shakllantirish. Badiiy asarlar orqali bolalarning estetik didi shakllanadi. Estetik did bolalarning hayotiy qarashlari, go'zallikni tushunishi va qadrlashi bilan bog'liq.

Shu boisdan boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tanlanadigan asarlar nafaqat qiziqarli va tarbiyaviy, balki estetik jihatdan ham boy bo'lishi lozim. Asarlarning tili, uslubi, voqealar rivoji va tasvirlari bolalarda go'zallik tushunchasini shakllantiradi.

Kognitiv rivojlanishga qo'shadigan hissasi. Badiiy asarlar bolalarning tafakkurini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Asarlar orqali bolalar yangi tushunchalar, atamalar va mavzular bilan tanishadi. Bu esa ularning bilish jarayonini boyitadi va bilim olish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu sababli o'qituvchilar badiiy asarlarni tanlashda ularning bolalarning kognitiv rivojlanishiga qo'shadigan hissasini ham hisobga olishlari kerak.

O'zbekiston ta'lim tizimida badiiy asarlarni o'rganish jarayoni, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda muhim ahamiyatga ega. U nafaqat o'quvchilarning estetik, madaniy va axloqiy bilimlarini shakllantirishga, balki ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Badiiy asarlarni o'rganish jarayonida qo'llaniladigan metodologiyalar, innovatsion texnologiyalar va zamonaviy yondashuvlar, o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Ushbu xulosada biz o'rganilgan materiallar asosida badiiy asarlarni o'rganishning ahamiyatini, innovatsion texnologiyalar va zamonaviy yondashuvlarning rolini hamda boshlang'ich sinflarda badiiy asarlarni o'rganishda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilamiz.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonova, N. (2021). **Boshlang'ich ta'limda badiiy asarlarni o'rganish metodikasi.** Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Akbarov, I. (2020). **Badiiy asarlarning ta'lim jarayonida o'rni.** Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Askarov, F. (2019). **Innovatsion ta'lim texnologiyalari.** Tashkent: O'zbekiston ta'lim markazi.
4. Berdiyeva, N. (2023). **Boshlang'ich sinflarda badiiy asarlar bilan ishlash.** Tashkent: O'zbekiston ta'lim instituti